

اطلاع‌رسانی‌گزینشی رویکرد ویژه سال ۲۰۰۰

موسی جعفرینکلو

کارشناس ارشد مرکز اطلاع‌رسانی و خدمات علمی جهادسازندگی

اطلاعات و ویژگیهای آن

«زمان» تاکنون برای کسی از حرکت باز نایستاده است؛ ما نیز نمی‌توانیم آن را متوقف کنیم. تنها کاری که از عهده ما برمی‌آید، «مدیریت زمان» است. در گذشته‌ای نه چندان دور، پژوهشگر برای دسترسی به دانش تولیدشده در یک حوزه خاص، به دسترسی به امکانات و تجهیزات ویژه‌ای، که امروزه برایش ضروری‌اند، نیاز داشت. وی حداکثر با دسترسی به مجموعه‌ای نوشتاری و یا بهره‌گیری از دانش یک متخصص، نیاز خود را مرتفع می‌کرده است. اما امروز، دانش از ویژگیهایی برخوردار است که مواجهه با آنها برای پژوهشگران دشوار شده و ابزار ویژه‌ای را می‌طلبد. عمده‌ترین خصیصه‌های دانش در دنیای

امروز یا «عصر اطلاعات» را، که یکی از متداولترین اسامی این عصر به شمار می‌آید، موارد زیر تشکیل می‌دهند.

پراکندگی جغرافیایی اطلاعات

هر لحظه در اقصی نقاط دنیا اطلاعات در حال تولید است؛ کشورهای مختلف، مراکز گوناگون تخصصی، کتابخانه‌های بی‌شمار، پژوهشگران بسیار و سازمانهای زیادی در حال فعالیت و تولید اطلاعات‌اند که هر کدام در حیطه جغرافیایی خاصی قرار دارند. آگاهی و دسترسی به این اطلاعات، از جنبه‌های مختلف دشوار است. قبلاً برای دسترسی به تمامی این معرفت، بدون در اختیار داشتن ابزارهای امروزی انتشار اطلاعات، باید به محل نگهداری دانش و علوم موجود مراجعه می‌کردیم.

کمیت تولید اطلاعات، هر روزه به نحو چشمگیری افزایش می‌یابد. این تولید اطلاعات روزافزون در حوزه‌های گوناگون علمی، کمیتی عظیم و مهارناپذیر را تشکیل می‌دهد، به طوری که شاید هیچ‌گاه یک متخصص نتواند جز به وجود اندکی از تمامی تولیدات علمی حوزه موضوعی مورد علاقه خود آگاهی پیدا کند، و به مطالعه حداقلی از آنها توفیق یابد. این کمیت عظیم، به سردرگمی پژوهشگران در میان انبوه اطلاعاتی می‌انجامد که هزینه، زمان و انرژی زیادی به مصرف آن رسیده است.

شتاب روزآمد شدن اطلاعات

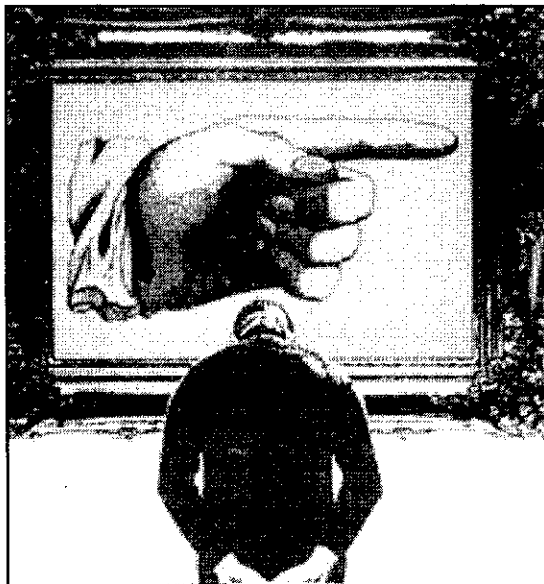
اطلاعات تولید شده به سرعت کهنه می‌شوند. نظریه‌ای که دیروز پرداخته شده دیگر امروز کارآیی نخواهد داشت. مباحث امروزی نیز برای فردا از اعتبار خواهند افتاد. دستورالعمل، فناوری، فرمول، نظریه، راهکار، راهبرد و سایر گونه‌های موجود فکری، علمی و عملی تولید شده به سرعت جای خود را به مشابه جدیدتر خود می‌سپارند، و پژوهشگر همیشه نگران آن است که قبل از پایان یافتن تحقیقات یا چاپ کتاب، مقاله و یا چکیده دستاوردهای پژوهشی‌اش، پیش فرضها و نتایج ناشی از اثر در دست تحقیق‌اش، از درجه اعتبار ساقط شود.

تنوع موضوعی و مسئله مباحث میان‌رشته‌ای

مباحث جدید، به‌طور روزافزونی در دنیای دانش مطرح می‌شوند. حوزه‌های قدیمی‌تر جای خود را به چند حوزه جدیدتر می‌دهند. از دل هر موضوع، حوزه‌های نوینی زاده می‌شود. رشته‌های نو هر روز متنوع‌تر و زیادتر می‌شوند. عدم توان کافی برای تسلط بر تمامی حوزه‌ها، امکان بهره‌گیری بهینه‌تر و مناسب‌تر از تمامی این دانش جدید را از بین می‌برد. چه بسا یک حوزه کوچک و کم‌دامنه که زمانی پرسشی بیش نبوده، اینک خود یک حوزه موضوعی با سؤالات بی‌شمار جدید است.

تنوع زبانی

ویژگی دیگر گستره دانش در دنیای امروز، تنوع زبانی داده‌ها و اطلاعات است. محققان به کار تولید اطلاعات، انجام پژوهشها و

پردازش داده‌ها به تمامی زبانهای دنیا مشغولند. دسترسی به تمامی این دانش مستلزم تسلط بر زبان مدارک اطلاعاتی است، که تحقق این امر برای تمام محققان امکان‌پذیر نیست. چرا که یادگیری زبانها امروز خود حوزه معرفت گسترده‌ای است که از توان افراد و برای همه زبانها خارج است^۱.

تخصص‌گرایی

از سویی دیگر، دانش با شتابی فزاینده در حال حرکت به سوی تخصصی شدن است. برآیند این تخصص‌گرایی در پیدایش مباحث بین رشته‌ای جدید تبلور یافته است. به علت تنوع پژوهشها و بنیادی بودن آنها، هر حوزه موضوعی از چنان گستردگی و ژرفایی برخوردار شده است که تسلط بر تمامی ابعاد یک حوزه موضوعی بسی دشوار می‌نماید. تخصص‌گرایی دارای ویژگیهای مهمی از جمله موارد زیر است:

۱. تخصص‌گرایی به پژوهشگر امکان بررسی عمیق، مطالعه دقیق، تخصصی و نسبتاً کاملی را در یک حوزه موضوعی می‌دهد. از این لحاظ، تخصص‌گرایی صرفه‌جویی در نیروی پژوهشی محققان را در پی دارد و انرژی بسیار زیادی را به صورت نیروی بالقوه برای پژوهشگران ذخیره می‌کند.

۲. تخصص‌گرایی مایه رفتارهای پژوهشی نظام‌مندی است. به بیانی دیگر، پژوهشگران یک حوزه موضوعی خاص، عاداتی مطالعه و پژوهش، روشهای پژوهشی ویژه، رویکردهای

هدفمدار، کاربری ابزارهای خاص و ادبیات شفاهی و کتبی نسبتاً مشابهی را پیدا می‌کند. این امر، روند تولید، مصرف و انتشار اطلاعات و کاربری ابزار ویژه آن را تسهیل کند.

۳. تخصص‌گرایی به «کاربرد» می‌اندیشد. هدف تخصص‌گرایی به‌کارگیری نتیجه مورد پژوهیها، میدان‌پژوهیها و سایر روشهای پژوهشی نوامیه و دقیق در جامعه مورد تحقیق است. علاوه بر آن، تخصص‌گرایی «کاربرد» را علاوه بر احتمال علمی اجرا، مفید می‌داند.

۴. تخصص‌گرایی «کاربرمدار» است. مدار اندیشه‌های متخصصان دارای اعمار خاصی است که همان موضوعات و مباحث بنیانی یک حوزه موضوعی ویژه به شمار می‌آید و این، محور اندیشه‌گی تخصص‌گرایی است.

۵. تخصص‌گرایی دارای قدرت «مدیریت بر زمان» است. به کمک تخصص‌گرایی می‌توان زمان را در ابعاد مختلف برای پژوهشگر و کاربر مهار کرد.

۶. تخصص‌گرایی، انتشار و گسیل اطلاعات را شتاب می‌بخشد. به این اعتبار جامعه تولیدکننده، پردازش‌کننده

و خواهان اطلاعات مشخص و محدود می‌شوند.

۷. تخصص‌گرایی مجالی ایجاد می‌کند که سایر علائق مطالعاتی برآورده شوند. پژوهشگران، به‌واسطه «مدیریت بر زمان» قابلیت مطالعات افناعمی خویش را خواهند یافت.

۸. تخصص‌گرایی پژوهشگران را «تک‌بعدی» می‌کند. به بیان ساده‌تر، پژوهشگرانی پرورش خواهند یافت که فقط می‌توانند در یک حوزه و رشته خاص بیندیشند و کار کنند.

۹. تخصص‌گرایی دو نوع نظم ایجاد خواهد کرد:

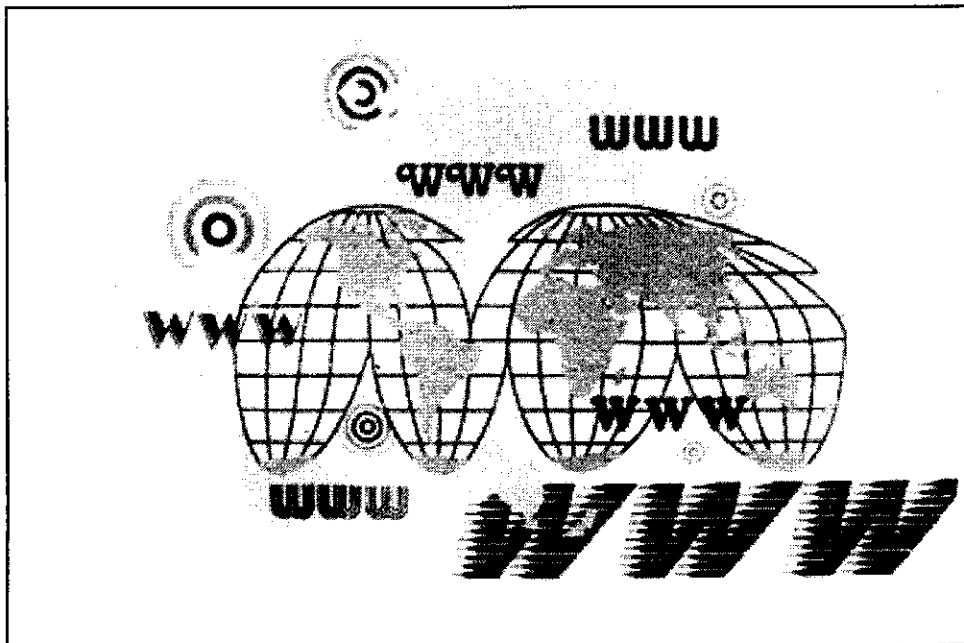
الف. «نظم موضوعی» و حرکت در راستای موضوع؛

ب. «نظم رفتاری»، که پژوهشگرانی با شاخصهای مشترک (هم جنبه منفی و هم جنبه مثبت)، پرورش خواهد داد.

امروزه، حرکت در راستای تخصص‌گرایی به‌وضوح قابل مشاهده است. شاخه‌های علمی و دانشی خاص دانش‌مدارانی ویژه به وجود می‌آیند و تربیت می‌شوند.

جامعه اطلاعاتی امروز

جامعه اطلاعاتی امروز به سه شاخه تقسیم می‌شود:

الف. اطلاع سازها

گروهی از سازمانها، مؤسسات، مراکز، نهادها و پژوهشگرانی که در زمینه تولید اطلاعات فعالیت می‌کنند. گستره اطلاعات تولیدی بسیار متنوع و گوناگون است. این اطلاعات می‌تواند طیف وسیعی از داده‌های خام و اطلاعات پردازش شده را دربر بگیرد. از جمله این موارد، می‌توان از اطلاعات فردی، نظامی، سیاسی، علمی، صنفی، فناوری، هنری، ادبی، تجاری و... یاد کرد.

ب. اطلاع پردازها

گروهی از سازمانها، مؤسسات، مراکز، نهادها، پایگاهها و شبکه‌های رایانه‌ای که وظیفه و رویکرد سازمانی آنها پردازش داده‌ها و اطلاعات است. این گروه به بازشناسی، گزینش، مجموعه‌سازی، ساماندهی و پردازش داده‌ها و اطلاعات می‌پردازند؛ فرایند موظف این گروه می‌تواند از تهیه فهرستهای موضوعی، ایجاد امکان کاوشهای موضوعی و منطقی، به روزکردن اطلاعات، ساماندهی، رده‌بندی، آمایش تا نشر گزینشی اطلاعات، را دربرگیرد.

ج. اطلاع خواهان

گروهی از سازمانها، مراکز، نهادها، مؤسسات، پژوهشگران و... که به منظور رفع نیازهای پژوهشی، آموزشی، تجاری، صنعتی، فناوری، علائق شخصی و ... خود به اطلاعات مراجعه می‌کنند. این گروه را اصطلاحاً «کاربران» می‌نامند.

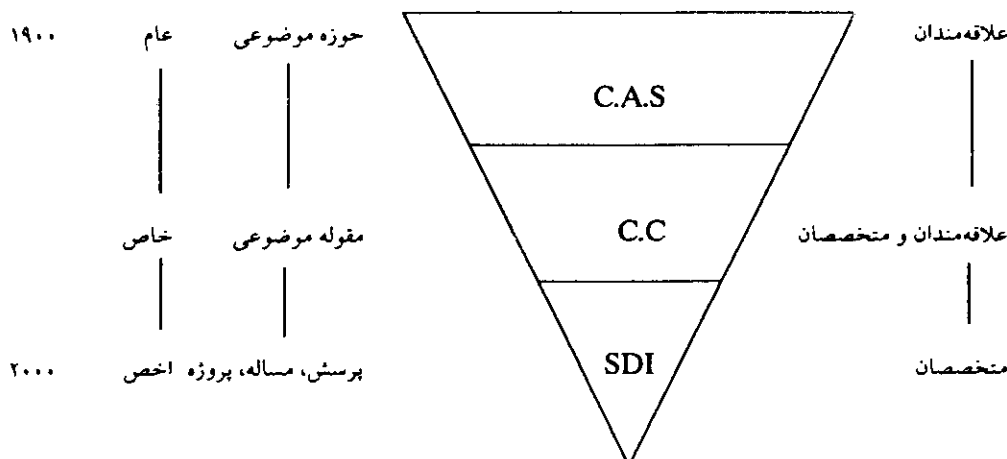
نیازهای جامعه اطلاعاتی

هر جامعه اطلاعاتی با توجه به خصیصه اصلی آن که اطلاعات است نیازمندبهای ویژه‌ای دارد، که محور اصلی همه آنها «اطلاعات» است. عمده‌ترین محورهای این نیازها در موارد زیر خلاصه می‌شود:

۱. اطلاعات مربوط به فناوری و صنعت؛
۲. اطلاعات مربوط به تحقیق و توسعه (R&D)؛
۳. اطلاعات پایه پزشکی؛
۴. اطلاعات نظامی؛
۵. اطلاعات انسانی (اطلاعات جمعیت شناختی، مردم شناختی، اکولوژیکی (زیست محیطی) و...؛
۶. اطلاعات فرهنگی، ادبی و اجتماعی؛
۷. اطلاعات علمی.

ابزارهای اطلاعاتی

مثلث شکل ۱، که آن را «مثلث SDI» می‌نامیم، دارای ابعاد و مفاهیمی است که به اعتبار آن، سیر تحول اطلاعات، ابزارها و شیوه‌های نشر آن را بررسی خواهیم کرد.

شکل ۱. مثلث SDI

دانش با شتابی فزاینده در حال حرکت به سوی تخصصی شدن است. بر آیند این تخصص گرایی در پیدایش مباحث بین رشته‌ای جدید تبلور یافته است. جامعه اطلاعاتی امروز به سه شاخه اطلاع سازها، اطلاع پردازها، و اطلاع خواهان تقسیم می‌شود. رویکردهای اطلاعاتی در عصر حاضر شامل، حرکت به سوی تخصصی شدن، خودکارسازی و کیفیت گرایی است.

اختراع صنعت چاپ با حروف سربی متحرک، انقلاب صنعتی، گسترش روزافزون آموزشهای همگانی، گسترش دایره آگاهیهای عمومی، انتشار روزنامه، نشریات تخصصی، کتاب و افزایش موارد نوآوری، برگزاری هرچه بیشتر مجامع علمی و در نتیجه برقرار شدن رابطه نزدیک مابین اندیشمندان، رشد و گسترش انجمنهای تخصصی و صنفی، حرکتهای مردم سالارانه دولتهای پاسخگو، نیازهای پژوهشی و آموزشی و... از پایان سده‌های میانی و آغاز نوزایی فرهنگی شروع و آثار آن از اوایل قرن بیستم روبه اوج و بلوغ نهاد.

مجموعه این عوامل توأم با هم، به گسترش تولید و مصرف اطلاعات انجامید و در کنار این دو عامل مهم - تولید و مصرف اطلاعات - مقوله توزیع یا اشاعه اطلاعات نیز، به عنوان یکی از حیاتی‌ترین مقولات برای کنترل و مدیریت اطلاعات مطرح شد. تولیدکنندگان اطلاعات از سویی نیازمند راهکارهای مناسب ارائه تولیدات پژوهشی خود در بازار واقعی مصرف اطلاعات، و از سوی دیگر، مصرف‌کنندگان اطلاعات نیازمند دسترسی مناسب به اطلاعات در حداقل زمان بودند. این رویه تفکر «آگاهی رسانی جاری» یا «C.A.S» را پدید آورد. مفهوم این عبارت آن بود که بتوان به نحوه مقتضی اطلاعات مناسب را به طیف وسیعتری از افراد علاقمند منتقل و ارائه کرد. این فرایند در جهت آگاه کردن کسانی بود که به نحوی علاقه‌مندی آنها نسبت به یک موضوع مستند شده بود. این فرایند می‌توانست شامل تهیه

فهرستی از عناوین کتابها و نشریات جدیدی باشد که وارد یک مجموعه شده‌اند، تا تفکیک اخبار سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و ... در صفحات نشریات و روزنامه‌ها. عمده‌ترین مخاطبان این نوع خدمات علاقه‌مندانی بودند که نسبت به یک موضوع، با توجه به زمینه شغلی و یا مطالعاتی خود، ابراز علاقه می‌کردند. در نتیجه، طیف مخاطبان در این حوزه بسیار وسیع بود و دانشها و اطلاعات موجود نیز مباحث عامتری را در بر می‌گرفتند. ضمن آنکه، دانش و اطلاعات مورد بحث در یک حوزه عمومی موضوعی با طیفهای گسترده موضوعی می‌گنجید.

گسترش و تنوع موارد مطرح شده به عنوان عوامل مؤثر در جریان اطلاعات، به تخصصی‌تر شدن جریان پژوهش و حوزه‌های مطالعاتی پژوهشگران انجامید؛ به طوری که خدمات آگاهی‌رسانی جاری با رویکرد یادشده در بالا، دیگر پاسخگوی نیازهای کسانی نبود که در میان انبوه اطلاعات، به دنبال اطلاعات خاصی در حال جستجو بودند. علوم موجود، در درون خود به مقولات و طیفهای متنوعی تفکیک شده بودند و نیازمندی پژوهشگران نیز به واسطه دست نامرئی بازار جریان دادوستد اطلاعات، به سمت خدمات در حوزه فهرست مندرجات هدایت می‌شد؛ چرا که نیازها طالب خدماتی با راهبردها و راهکارهای ویژه و مناسب با پیچیده‌گیهای زمان خود بود. این خدمات می‌کوشید تا با توجه به سرفصلهای پژوهشی موجود، در یک مقوله (مثلاً، علوم دامی، علوم گیاهی، مرتع و مرتعداری، آب و آبخیزداری، آبخوانداری، علوم جنگل و ... مقولاتی بودند که در زیرمجموعه علوم کشاورزی به عنوان مقولات مستقل، جای می‌گرفتند)، عناوین پژوهشی تولید شده در جامعه را به متخصصان و علاقه‌مندان فعال در آن مقوله ارائه کند. مثلاً فهرست مقالات منتشر شده در حوزه مرتعداری نمونه‌ای است که می‌تواند مورد توجه علاقه‌مندان فعال در یک مقوله قرار گیرد. نیز، گستره جغرافیایی منابع و گستره زمانی مدارک، باتوجه به سه عامل نیاز، هدف و گستره، متغیر خواهد بود.

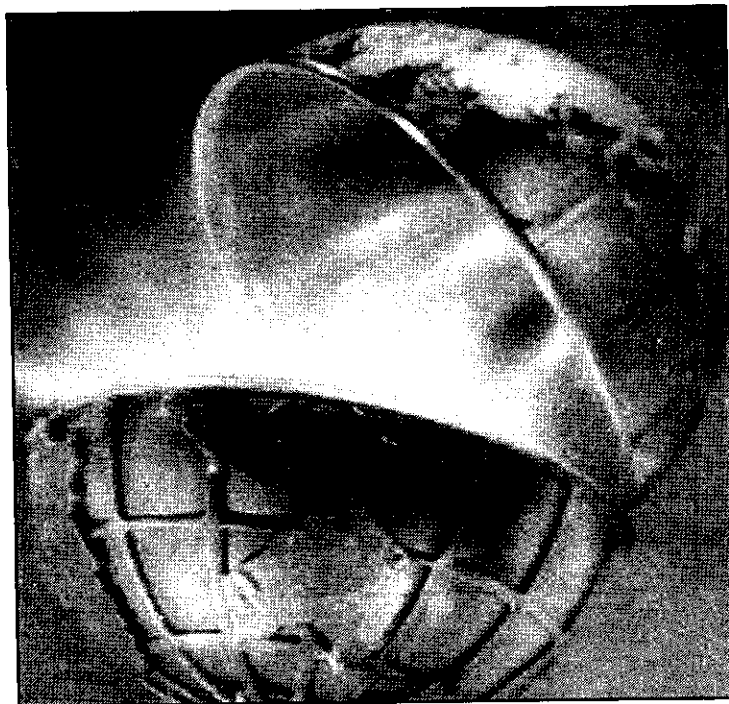
در این حوزه، جامعه مخاطبان نسبت به حوزه قبل تخصصی‌تر می‌شوند، و از نظر کمیت جامعه، از گروه قبلی کم تعدادترند. موضوعات و حوزه‌های موجود در این حوزه نسبت به فرایند قبل تخصصی‌تر می‌شود و می‌توان از آن با عنوان «مقولات موضوعی» یاد کرد؛ این برخلاف روال مطرح شده در

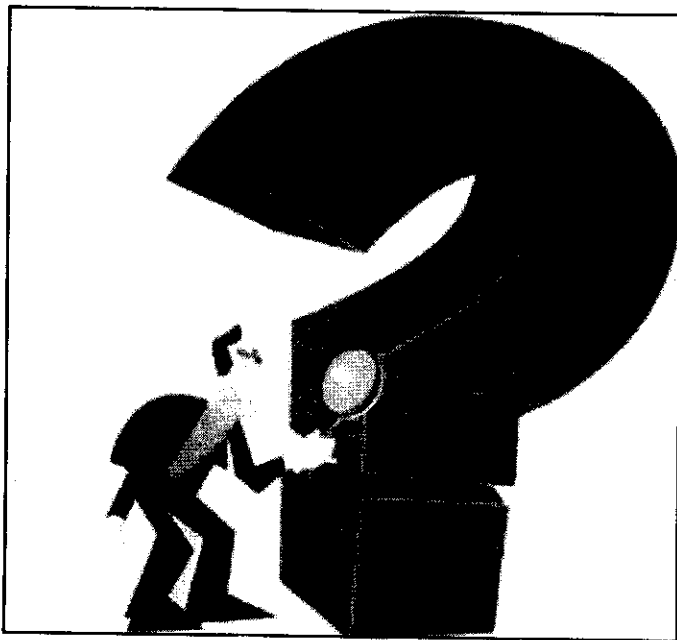
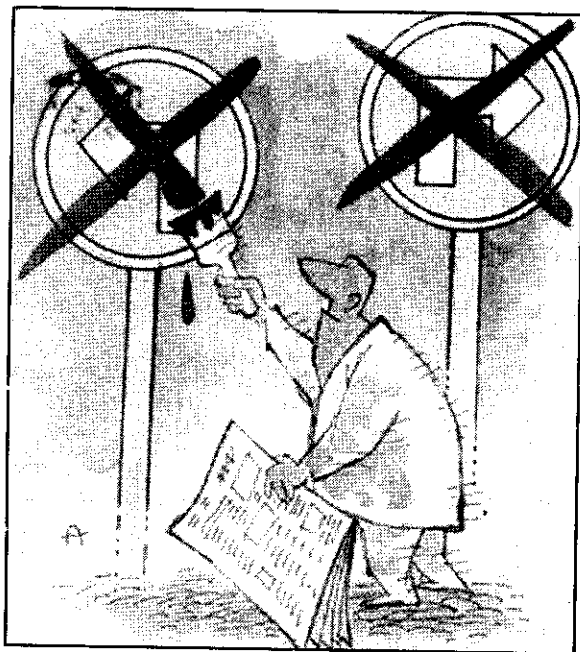
فرآیند آگاهی‌رسانی جاری است که با «موضوعات» سروکار داشت.

در طی حرکت شتابان علوم، و پویایی و زایایی روزافزون دانش، هر لحظه از سطح کارایی فرآیندهای موجود کاسته می‌شد و با گسترش بیش از اندازه عوامل مؤثر در تولید، مصرف و نشر اطلاعات و جامعه‌اطلاعاتی، رویکرد پژوهشگران از مقولات موضوعی به سمت «پرسش‌ها، مسائل و پروژه‌های موضوعی» تغییر می‌کرد، و به جای اینکه پژوهشگران به یک موضوع یا مقوله پژوهشی توجه کنند، گزارش علمی خود را به یک پرسش، مسئله و یا پروژه موضوعی معطوف کردند. این پدیده، به ایجاد خدمات جدید، ویژه و تخصصی نوین با عنوان «انتشار‌گزینی اطلاعات» (SDI)^۲ انجامید. با توجه به اینکه سرشت اساسی انتشار‌گزینی اطلاعات، بر محور پاسخ دقیق، جامع و مانع به محتوای یک پرونده پژوهشی ویژه یک متخصص استوار بود، می‌توانست «پرسش‌مدار»^۳، «مسئله‌مدار»^۴ و یا «پروژه‌مدار»^۵ باشد. در بخش پرسش‌مدار این خدمات، به ارائه اطلاعات ویژه، گزینش‌شده و روزآمد در ارتباط با سؤالی خاص و در جهت شتاب دادن و یاری رساندن به پاسخ‌یابی برای آن پرسش

سروکار داریم. در بخش مسئله‌مدار، با توجه به مسائل مطرح شده در هر یک از مقولات موضوعی، و به منظور حرکت به سوی پاسخ‌یابی و حل مسئله، این خدمات به ارائه اطلاعات خواهد پرداخت. در بخش پروژه‌مدار، طیف اطلاعات گزینش‌شده را پروژه‌های پژوهشی تعریف شده تعیین می‌کنند.

در این حوزه، پژوهشگران در تخصصی‌ترین موضوعات، مباحث، پرسش‌ها، مسائل و پروژه‌ها در حال پژوهش‌اند، و از لحاظ کمیت، کم‌تعدادترین پژوهشگران را در این بخش می‌بایم. چه بسا در یک پژوهش «مسئله‌مدار»، تنها یک پژوهشگر در حال پژوهش باشد. از نظر موضوعی، حرکت به سمت تخصصی‌ترین مباحث موضوعی است و طیف علاقه‌مندان موضوعی را در بر نمی‌گیرد و صرفاً به ارائه خدمات اطلاعاتی به متخصصان ویژه می‌پردازد. ضمن آنکه در این حوزه، محور اصلی پرسش، مسئله و یا یک پروژه است. مثلاً پشتیبانی اطلاعاتی برای مسئله فرضی «راهکارهای دفع آفت X گندم پاییزه در استان خراسان»، در حوزه انتشار‌گزینی اطلاعات می‌گنجد.

جامعه مخاطبین SDI، معمولاً شامل چهارگروه اصلی زیراست، که عملیات انتشارگزینه‌ی اطلاعات بر روی پرونده‌های پژوهشی (Profiles) آنها انجام و اطلاعات پس از واکنشی برایشان ارسال خواهد شد.

۱. سازمانهای مادر، برای تغذیه اطلاعاتی بخشهای تحقیقاتی و عملیاتی خود؛

۲. سازمانها و مراکز پژوهشی و مراکز تحقیق و توسعه؛

۳. دانشگاهها و مؤسسات آموزش عالی؛

۴. پژوهشگران و دانش پژوهان^۱.

فرآیند SDI

عملیات SDI، به ترتیب از مراحل زیر می‌گذرد:

۱. مطالعه منابع و مدارک جدید، شامل نشریات ادواری.

کتابها، چکیده مقاله‌های سمینارها و همایشها، گزارشها، پروانه نوآوریها، بانکهای اطلاعاتی...؛

۲. انتخاب و گزینش مطالب مربوط به پرونده‌های پژوهشی

(یا فرآیند تطبیق شاخص نیاز با محتوای مدارک روزآمد)؛

۳. واکنشی اطلاعات؛

۴. ارسال منابع به روش مقتضی.

رویکردهای اطلاعاتی و مشخصه‌های اطلاعات در

عصر حاضر

۱. حرکت به سوی تخصصی شدن

این مورد، در جنبه‌های مختلف، از جمله موارد زیر، قابل مشاهده است:

الف. «موضوعات» بنیادین، خود به مقولات موضوعی جدیدتری تقسیم می‌شوند.

ب. «مقولات موضوعی»، با سرعت خیره‌کننده‌ای به سمت تخصصی شدن و شناخته شدن به عنوان حوزه‌های موضوعی جدید حرکت می‌کند.

ب. پژوهشگران، بنا به نیازها و ضرورتها و علاقت خود پرسش مدار، مسئله‌مدار و یا پروژه‌مدارند.

ج. ابزارهای تولید، مصرف و انتشار اطلاعات نیز باتوجه به روند حرکت اطلاعات از «رویکرد عمومی» به سمت

«تخصص‌گرایی»، سرشت ویژه‌گرایی یافته‌اند. رشد روزافزون شبکه‌ها، پایگاهها و بانکهای اطلاعاتی تخصصی تخصصی‌ترشدن نشریات علمی، شبکه دانشگاه نامرئی^۲، برگزاری مجامع و همایشهای تخصصی، ایجاد مراکز و مؤسسات تخصصی و ... جملگی نمایانگر این رویکردند.

۲. خودکارسازی

بنابر مقتضیات زمان و اهمیت آن، راهکارهای ستی و دستی پاسخگویی شتاب مورد نظر تولید، مصرف و انتشار اطلاعات در عصر حاضر نیست، و خودکارسازی خدمات، ابزار و راهکارهای انتشار اطلاعات ضروری است. گسترش روزافزون شبکه‌ها، پایگاهها، بانکهای اطلاعاتی، کاربرد رایانه و سایر ابزارهای جانبی، حاصل چنین رویکردی است.

۳. کیفیت‌گرایی

کیفیت‌گرایی، اساس روند حرکت را از شیوه‌های عمومی گزینش و توزیع اطلاعات، به سمت شیوه‌ها و راهکارهای ویژه انتشار اطلاعات تشکیل می‌دهد. تفاوت عمده کیفیت و کمیت در اطلاعات، ارائه مناسبترین پاسخها با حداقل ریزش کاذب و با جامعیت^۳ و مانعیت^۴ مناسب (دست‌کم بالاتر از ۷۰٪) به صاحبان پرونده‌های پژوهشی است. «کیفیت»، بنیان حرکت به سوی خدمات ویژه در عصر اطلاعات به‌شمار می‌آید.

۴. اطلاعات ناب

ارزش اطلاعات برخلاف طلا و سایر منابع ثروت با انباشت و گردآوری هرچه بیشتر، افزایش نمی‌یابد و ذاتاً ثروت محسوب نمی‌شود. اطلاعات زمانی دارای ارزش‌اند و می‌توان آن را ثروت دانست که «پردازش» شده باشد. در این صورت، اطلاعات به مثابه یکی از بازوهای اصلی مدیریت و تصمیم‌گیری عمل می‌کند و می‌توان آن را عامل قدرت دانست. در این وضعیت، اطلاعات ناب را اطلاعاتی می‌گویند که «عصاره و چکیده» اطلاعات موجود و مرتبط باشد، و عمل گزینش آگاهانه و فرآیند پردازش بر روی آن صورت گرفته باشد. نگرش تام این گزینش و پردازش به سمت و سوی پرسش، مسئله، و یا پروژه ویژه، نیازهای اطلاعاتی آن است.

۵. جلوگیری از ریزش کاذب^۱

کلیه راهکارهای ویژه انتشار اطلاعات در عصر حاضر، در راستای جلوگیری از ریزش کاذب اطلاعات سمنگیری می‌شود. اطلاعات کاذب عبارت است از کلیه اطلاعات ناخواسته‌ای که بنا به دلایل گوناگون، از جمله عدم دقت در ارائه کلید واژه‌های موضوعی، عدم ارائه مترادفات، واژه‌های هم‌معنی، متضاده‌ها، اسامی علمی، تجاری و... یک واژه، نگاه کلی‌تری نسبت به یک پرسش، مسئله و یا پروژه و یا نگاه تخصصی نسبت به آنها و... پیش می‌آید. حاصل عمده ریزش کاذب، اتلاف وقت برای پژوهشگران، شبکه‌ها، پایگاهها و بانکهای اطلاعاتی، اتلاف هزینه و ایجاد اختلال (پارازیت) در روند انتشار و مصرف اطلاعات است.

۶. اطلاع‌رسانی گزینشی

مجموعه تمامی مشخصه‌های یاد شده در بالا، در مفهوم «اطلاع‌رسانی گزینشی» متبلور می‌شود. اطلاع‌رسانی گزینشی حرکتی تاریخمند، هدفمند و کاربرمدار است، که با بهره‌گیری از بهترین روشها، راهکارها و شیوه‌های گزینشی و انتشار اطلاعات در جهت ارائه نابترین اطلاعات در زمان مناسب با محوریت پرسشها، مسائل و پروژه‌های پژوهشی موجود به پژوهشگران و نیازمندان اطلاعات سمنگیری می‌شود. این روند، با توجه به نیازها و مقتضیات زمان شکل گرفته، ابزارسازی کرده و تفکر مورد نیاز خود را پرورده است. هدف اصلی آن عبارت است از پاسخ‌گویی ویژه و دقیق به نیازهای کاربران اطلاعات. قواعد «دست نامرئی» در بازار ایجاب می‌کند که علاوه بر شیوه‌های نوین تولید و مصرف اطلاعات، توزیع و انتشار اطلاعات نیز تابع قوانین خاص خود باشد. امروزه از ضروری‌ترین الزامات اشاعه اطلاعات، به‌حداقل رساندن مصرف سرانه زمان برای پژوهشگران است. دیگر نه تنها نمی‌توانیم پژوهشگران را تنها در میان انبوه‌های وحشت‌آور از کمیت اطلاعاتی تولید شده رها کنیم و موجب سرگردانی و اطلاعات زدگی آنها شویم، اخلاقاً نیز از تعیین تکلیف یک‌سونگرانه^{۱۱} و نگاه کلی‌تر و یا جزئی‌تر به پرسش، مسئله و پروژه معذوریم. در سیستم اطلاع‌رسانی گزینشی، محتوا و اساس گزینش برپایه خواست و نیاز مستتر در پرسش، مسئله و پروژه پژوهشگر استوار است و نه گزینش‌گر.

به این منظور، به ترکیب‌بندی پرونده‌های پژوهشی برای پژوهشگران نیازمندیم. «ترکیب‌بندی پرونده پژوهشی در سیستمهای انتشار اطلاعات به ما کمک می‌کند تا به یاری یک فرآیند تعاملی به‌گزینی مناسبی از انبوه اطلاعات انجام دهیم و به صورت واسطی تعاملی، رابطه بین پرسشگر و اطلاعات را کامل نماییم^{۱۲} و این‌کار به معنای حرکت به سوی کیفیت در اطلاعات در سده‌ای است که کمیت آن مهارناپذیر می‌نماید.

منابع:

۱. جعفریگلو، موسی، طرح نظام ملی اشاعه گزینشی اطلاعات برای اعضای هیئت علمی دانشگاهها و مؤسسات آموزش عالی کشور، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، به‌راهنمایی دکتر عباس‌حری، دانشگاه تهران، دانشکده علوم تربیتی و روان‌شناسی، گروه علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی، ۱۳۷۸، ص ۱۶۰-۱۶۱.

۲. جعفریگلو، موسی، SDI، راهکاری نوین در اشاعه اطلاعات، فصلنامه پیام کتابخانه، سال هفتم، شماره دوم، تابستان ۱۳۷۶، ص ۷-۳.

۳. جعفریگلو، موسی، ساخت‌واره پرونده پژوهشی، اطلاع‌رسانی، دوره ۱۲، شماره ۴، تابستان ۱۳۷۶، ص ۲۲-۲۹.

۴. همان...صص. ۲۲-۲۹.

یادداشتها

۱. جعفریگلو، موسی. «طرح نظام ملی اشاعه گزینشی اطلاعات برای اعضای هیئت علمی دانشگاهها و مؤسسات آموزش عالی کشور»، پایان‌نامه کارشناسی ارشد به‌راهنمایی دکتر عباس‌حری، دانشگاه تهران، دانشکده علوم تربیتی و روان‌شناسی، گروه علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی، ۱۳۷۸، ص ۱۶۰-۱۶۱.

2. Selective Dissemination of Information (SDI)

3. Question Oriented

4. Problem Oriented

5. Project Oriented

۶. جعفریگلو، موسی. SDI راهکاری نوین در اشاعه اطلاعات، فصلنامه پیام کتابخانه، سال هفتم، شماره دوم، تابستان ۷۶، ص ۷-۳.

7. Invisable university

8. Recall

9. Precision

10. False drop

۱۱. جعفریگلو، موسی. «ساخت‌واره پرونده پژوهشی». اطلاع‌رسانی، دوره ۱۲، شماره ۴، تابستان ۱۳۷۶، ص ۲۲-۲۹.

۱۲. همان...صص. ۲۲-۲۹.